

บทที่ 15

การทำคำแถลงการณ์

ก) ความหมาย

การทำคำแถลงการณ์คืออะไร?

คำแถลงการณ์ คือคำแถลงด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือ ซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่งกระทำหรือยื่นต่อศาล ด้วยความมุ่งหมายที่จะเสนอความเห็นต่อศาลในข้อความในประเด็นที่ได้ยกขึ้นอ้างในคำคู่ความหรือในปัญหาข้อใดที่ศาลจะฟังมีคำสั่งหรือคำพิพากษา ซึ่งในข้อเหล่านี้คู่ความฝ่ายนั้นเพียงแต่แสดง หรือกล่าวทบทวน หรือยืนยัน หรืออธิบายข้อความแห่งคำพยานหลักฐาน และปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงทั้งปวง คำแถลงการณ์อาจรวมอยู่ในคำคู่ความ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 1(6))

เพราะฉะนั้นการทำคำแถลงการณ์ ก็คือการทำคำแถลงด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร เพื่ออธิบายพฤติการณ์แห่งคดีให้ศาลทราบในลักษณะสรุป ในคำแถลงการณ์จะมีคำขออื่นใดต่อศาลเพิ่มเติมนอกเหนือจากประเด็นที่พิพาทกันและพยานหลักฐานที่ได้นำสืบมาแล้วหาได้ไม่

ข) ระยะเวลาในการทำคำแถลงการณ์

การทำคำแถลงการณ์จะทำได้เมื่อใด?

โดยปกติการแถลงการณ์ไม่ว่าจะทำด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรอาจทำได้ทุกชั้นศาลคือในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา การแถลงการณ์ในศาลชั้นต้น กระทำได้เมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณาแล้วแต่ต้องก่อนศาลพิพากษา ส่วนในศาลสูงกระทำได้ก่อนศาลพิพากษา

ค) ลำดับการแถลงการณ์ด้วยวาจาในศาลชั้นต้น

การแถลงการณ์ด้วยวาจาในศาลชั้นต้นมีลำดับอย่างไร?

การแถลงการณ์ด้วยวาจา หากทั้งสองฝ่ายขอแถลงการณ์ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 186 มีหลักว่า “...ให้ศาลอนุญาตให้โจทก์เป็นผู้แถลงก่อน แล้วจึงให้จำเลยแถลงทบทวนข้อโต้แย้งแสดงผลแห่งพยานหลักฐานในประเด็นที่พิพาท ต่อจากนี้ให้ศาลอนุญาตให้โจทก์แถลงตอบจำเลยได้อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ห้ามไม่ให้คู่ความแถลงการณ์ด้วยวาจาอย่างได้อีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล”

ข) การแถลงการณ์เป็นลายลักษณ์อักษร

การแถลงการณ์เป็นลายลักษณ์อักษรทำได้เมื่อใด?

การแถลงการณ์เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ทำได้ภายหลังเมื่อสืบพยานโจทก์จำเลยเสร็จสิ้นแล้วแต่ต้องก่อนที่ศาลพิพากษาคดี คู่ความจะแถลงการณ์ด้วยวาจาและพร้อมกันนั้นจะยื่นแถลงการณ์เป็นหนังสือด้วยก็ได้หรือจะยื่นเฉพาะแถลงการณ์ที่เป็นหนังสือหรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ ไม่มีกฎหมายห้าม ในกรณีที่ยื่นแถลงการณ์เป็นลายลักษณ์อักษรในทางปฏิบัติจะต้องส่งสำเนาให้ฝ่ายตรงกันข้ามด้วยโดยนำต้นฉบับแถลงการณ์พร้อมสำเนายื่นไว้ต่อศาล เพื่อคู่ความประนีประนอมจะมารับไปโดยทางเจ้าพนักงานศาล

ตามที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องของการแถลงการณ์คดีแพ่งในศาลชั้นต้นซึ่งในคดีอาญาก็มีกล่าวคือการแถลงลักษณะทำนองเดียวกันกับคดีแพ่ง แต่ ป.วิ.อาญา ไม่เรียกแถลงการณ์ แต่ใช้คำว่า “แถลง” ดังที่ปรากฏใน ป.วิ.อาญา มาตรา 174 นักกฎหมายเรียกกันว่า “แถลงเปิดคดี” “แถลงปิดคดี”

ง) ความหมายของการแถลงเปิดคดี

การแถลงเปิดคดีคืออะไร?

การแถลงเปิดคดี คือการแถลงด้วยวาจาก่อนที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะนำพยานของตนเข้าสืบ เช่น ถ้าเป็นฝ่ายโจทก์แถลงก็แถลงก่อนนำพยานโจทก์เข้าสืบโดยแถลงให้ศาลทราบถึงลักษณะของฟ้อง และพยานหลักฐานที่จะนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยเมื่อแถลงแล้วจึงนำพยานของโจทก์เข้าสืบ

ถ้าเป็นฝ่ายจำเลยแถลงก็แถลงก่อนนำพยานจำเลยเข้าสืบ โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งจะอ้างอิงตลอดจนพยานหลักฐานที่จะนำสืบเมื่อแถลงแล้วจึงนำพยานเข้าสืบ

จ) ความมุ่งหมายของการแถลงเปิดคดี

การแถลงเปิดคดีฝ่ายโจทก์มีความมุ่งหมายโดยสรุปที่เป็นสาระสำคัญใหญ่ ๆ 3 ประการคือ

- 1) เพื่อให้ศาลทราบและเข้าใจถึงที่มาหรือสาเหตุที่เกิดเป็นคดีฟ้องร้องขึ้น
- 2) เพื่อให้ศาลทราบว่าฝ่ายโจทก์มีพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ถึงการกระทำของจำเลย โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนอย่างไรบ้างที่จะแสดงว่าจำเลยกระทำการหรือละเว้นกระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายซึ่งโจทก์กล่าวหา

3) เพื่อให้ศาลทราบเป็นการเริ่มต้นให้ความสะดวกแก่ศาลจะได้ทราบพื้นฐานของคดีและเข้าใจถึงขั้นตอนของพยานที่โจทก์จะได้นำสืบต่อไป

การแถลงเปิดคดีนี้มักจะเป็นคดีที่สำคัญ ๆ และมีข้อเท็จจริงยุ่งยากสลับซับซ้อน เพื่อจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายที่กล่าวมาแล้ว

ทางด้านจำเลย เมื่อโจทก์ได้แถลงเปิดคดีและได้สืบพยานโจทก์เสร็จแล้ว จำเลยก็มีอำนาจแถลงขอเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีของจำเลยได้ โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จำเลยประสงค์จะอ้างอิงโดยแสดงถึงพยานหลักฐานที่จะนำสืบด้วยความมุ่งหมายทำนองเดียวกับฝ่ายโจทก์ กล่าวคือมุ่งหมายจะให้ศาลเข้าใจถึงข้อต่อสู้ของจำเลยตลอดจนความมุ่งหมายในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบในลำดับต่อไปด้วยว่าเพื่อจะหักล้างพยานโจทก์ในประเด็นใด หรือจะนำสืบตามข้อต่อสู้ข้อใด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ศาลที่จะพิจารณาตามข้อต่อสู้ของจำเลย ฯลฯ เป็นต้น

ฉ) ข้อเสียในการแถลงเปิดคดี

การแถลงเปิดคดีมีผลเสียประการใด?

การแถลงเปิดคดีพิจารณาในด้านผลดีก็มีอยู่มากเช่นทำให้ผู้พิพากษาซึ่งทำหน้าที่พิจารณาคดีเข้าใจเรื่องก่อนโจทก์หรือจำเลยนำพยานเข้าสืบ ตลอดจนความประสงค์ที่โจทก์หรือจำเลยนำสืบพยานหลักฐานความต้องการประโยชน์จากการนำสืบพยานหลักฐานนั้น ๆ ในประเด็นข้อใด สะดวกแก่การที่จะถามและจดถ้อยคำพยานไปตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามการแถลงเปิดคดีก็มีข้อเสีย หากได้มีแต่ข้อดีเสียทั้งหมด ผลเสียที่เห็นได้ชัดก็คือ ถ้าเป็นฝ่ายโจทก์แถลงเปิดคดีทำให้ฝ่ายจำเลยเห็นช่องทางทราบจุดมุ่งหมายหรือแนวทางดำเนินคดีย่อมมีโอกาสแก่แนวทางวางชั้นเชิงในการต่อสู้ได้ถูกต้อง ข้อเสียในประการต่อมาคือถ้าหากโจทก์ได้แถลงไว้แต่แรกว่าโจทก์สามารถจะนำพยานเข้าสืบในประเด็นข้อใด แต่เมื่อถึงคราวนำพยานหลักฐานเข้าสืบจริง ๆ โจทก์กลับสืบไม่ได้ตามที่แถลงไว้ หรือสืบได้แต่ไม่ถึงขนาดดังที่ได้แถลงไว้ ย่อมจะเป็นเหตุให้ศาลเห็นว่าหลักฐานคดีของโจทก์อ่อนทั้งเป็นจุดให้ฝ่ายจำเลยยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้โจมตีได้ว่าโจทก์นำสืบไม่สมกับที่ได้แถลงไว้ เป็นผลเสียแก่คดีของโจทก์ได้ เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติในศาลจึงไม่นิยมแถลงเปิดคดีแม้แต่ฝ่ายจำเลยก็ไม่นิยมแถลงเปิดคดีซึ่งปกติจำเลยจะกระทำได้เมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จแล้วโดยไม่ต้องพะวงในด้านโจทก์จะรู้ข้อต่อสู้ของตน แต่ก็มีข้อเสียหากฝ่ายตนแถลงอะไรออกไปแล้วสืบไม่ได้ทำให้เสียหน้าหนักได้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าคู่ความไม่นิยมปฏิบัติ แต่ถ้าหากจำเป็นต้องแถลงเปิดคดีแล้วไม่ควรแถลงเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จะนำสืบจนหมดสิ้น และไม่ควรแถลงถึงรายละเอียดว่าประเด็นข้อใดจะมีพยานหลักฐานอย่างไรที่จะนำสืบ ควรถือหลักว่าเปิดเผยแต่น้อยพอให้ศาลเข้าใจมูลที่มาของคดีที่โจทก์ฟ้องร้องแล้วนำสืบพยานหลักฐานให้ชัดเจน เพราะจะได้ประโยชน์กว่าทั้งนี้เนื่องจากทำให้ศาลเห็นความสำคัญของพยานหลักฐานที่นำสืบว่าพยานหลักฐานนั้นคงแน่นอน ดีกว่าแถลงไว้แต่สืบไม่ได้ตามที่แถลง

เมื่อสืบพยานโจทก์จำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีสิทธิที่จะแถลงอีกครั้งหนึ่งเรียกว่า “แถลงปิดคดี”

ข) ความหมายของการแถลงปิดคดี

การแถลงปิดคดี คืออะไร?

การแถลงปิดคดี คือการแถลงด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือหรือทั้งสองอย่างต่อศาลภายหลังที่เสร็จสิ้นการสืบพยานของกลุ่มความในคดีแล้ว ก่อนที่ศาลมีคำพิพากษา

การแถลงปิดคดีนี้เป็นดุลพินิจของศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ถ้าศาลเห็นสมควรก็อนุญาต ถ้าศาลเห็นไม่สมควรเช่นเห็นได้แน่ชัดจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบมาการอนุญาตให้แถลงปิดคดีไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่ประการใดแล้ว ศาลมีดุลพินิจไม่อนุญาตให้แถลงปิดคดีก็ได้

ข) ความมุ่งหมายในการขอแถลงปิดคดี

การขอแถลงปิดคดีมีความมุ่งหมายเพื่ออะไร?

การแถลงปิดคดีคู่ความต่างมีความมุ่งหมายเพื่อจะสรุปประเด็นข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้ของตนทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่คู่ความแต่ละฝ่ายได้นำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อศาลไว้ โดยต่างฝ่ายต่างหยิบยกพยานหลักฐานที่สำคัญ ๆ ซึ่งเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่คดีฝ่ายตนพร้อมทั้งเหตุผลประกอบข้ออ้างว่าพยานหลักฐานของฝ่ายตนมีเหตุผลควรเชื่อถือรับฟังได้ยิ่งกว่าพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างไรบ้าง ฝ่ายปรปักษ์ของตนมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่ศาลไม่ควรเชื่อถือรับฟังด้วยเหตุผลประการใด ข้อกฎหมายฝ่ายตนเป็นอย่างไร ฝ่ายตรงข้ามมีข้อเสียอย่างไร โดยต่างฝ่ายต่างพยายามโน้มน้าวใจให้ศาลคล้อยตามความเห็นของฝ่ายตน ตลอดจนอ้างแนววินิจฉัยของศาลฎีกาเข้าประกอบเพื่อหวังผลให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดี

อนึ่งการแถลงปิดคดีนี้จะแถลงด้วยวาจาหรือเรียกว่าแถลงคารมหรือจะแถลงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นหนังสือก็ได้หรือจะแถลงทั้งวาจาหรือหนังสือก็ได้ ในกรณีแถลงเป็นหนังสือต้องสำเนาให้ศาลเพื่อจัดส่งแก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งด้วย การแถลงปิดคดีเป็นหนังสือนี้คงมีความมุ่งหมายทำนองเดียวกับการแถลงด้วยวาจาโดยต้องกล่าวถึงพยานหลักฐานที่สนับสนุนคดีฝ่ายของตนทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายว่ามีพยานบุคคลผู้รู้เห็นเหตุการณ์อย่างไร และมีพยานเอกสารหรือวัตถุพยานประกอบคำพยานบุคคลอย่างไร พยานหลักฐานของฝ่ายตนมีน้ำหนัก มีเหตุผลอันควรรับฟังได้เพราะเหตุใด เปรียบเทียบกับฝ่ายตรงข้ามพยานหลักฐานไม่น่ารับฟังหรือขัดต่อเหตุผลประการใด ซึ่งให้ศาลเห็นข้อบกพร่องในส่วนนั้น ๆ ตลอดจนการยกหรืออ้างอิงแนววินิจฉัยบรรทัดฐานของศาลฎีกา (ถ้าหากมี) ขึ้นประกอบการแถลงการณ์ด้วย

โดยสรุปแล้ว หลักในการแถลงปิดคดีเป็นหนังสือมีดังนี้

1. กล่าวสรุปโดยย่อถึงคำฟ้องของโจทก์
 2. กล่าวสรุปโดยย่อถึงคำให้การของจำเลย
 3. กล่าวถึงประเด็นในคดี
 4. กล่าวถึงพยานหลักฐานที่ฝ่ายตนได้นำสืบมีอย่างไร ฝ่ายของคู่ปรับมีอย่างไร
 5. เปรียบเทียบพยานหลักฐานและเหตุผลแต่ละประเด็นมีน้ำหนักน่ารับฟังอย่างไร
- ไม่ควรรับฟังพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเพราะเหตุใด โดยชี้ข้อบกพร่องในข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายให้ปรากฏ

เมื่อคู่ความเสร็จสิ้นการแถลงการณ์ปิดคดีแล้ว ศาลก็จะนัดฟังคำพิพากษาต่อไป ภาระสำคัญ ๆ ส่วนใหญ่ของทนายความจะสิ้นสุดลง เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องพิจารณาคดี ก่อนมีคำพิพากษาในการพิจารณานั้นศาลจะต้องฟังความทุกฝ่าย การฟังพยานหลักฐานทั้งคดีแพ่งและคดีอาญานั้น ศาลต้องชั่งน้ำหนักพยาน การชั่งน้ำหนักพยานนี้มีได้หมายความว่าชั่งน้ำหนักตัวพยานหรือนำพยานขึ้นตราชั่ง ฝ่ายใดมีน้ำหนักมากกว่าเป็นฝ่ายชนะก็หาไม่ แต่หมายถึงการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่าศาลควรจะเชื่อคู่ความฝ่ายใดในประเด็นข้อใดมากกว่ากันทั้งนี้มิได้ยึดถือเอาจำนวนพยานบุคคลที่ปากเป็นหลักในการพิจารณา เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติมักจะพบอยู่บ่อย ๆ ที่คู่ความฝ่ายมีพยานมากแพ้คดีฝ่ายที่มีพยานน้อยกว่า แม้จะมีพยานบุคคลมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ถ้าเป็นพยานที่มีส่วนได้เสีย เช่น มีความเป็นญาติพี่น้อง คำพยานเช่นนี้จะมีน้ำหนักน้อยกว่าพยานที่ไม่มีส่วนได้เสียในคดี เช่น พยานคนกลาง เป็นต้น

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มิได้หมายความว่าพยานผู้มีความเกี่ยวข้องหรือมีความเป็นญาติพี่น้องกับคู่ความฝ่ายใดจะมีน้ำหนักน้อยเสมอไปก็หาไม่ บางกรณีพยานประเภทนี้มีน้ำหนักมากกว่าพยานคนกลางเสียด้วยซ้ำไป เช่นในคดีพิพาทเกี่ยวกับมรดกในประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกหรือไม่ พยานที่มีความเป็นญาติมีความใกล้ชิดกับครอบครัวเจ้ามรดกย่อมทราบความเกี่ยวพันฉันทนญาติพี่น้องดีกว่าบุคคลภายนอกครัวเรือน เป็นต้น (ส่วนลักษณะพยานที่ดีมีอย่างไร นักศึกษาโปรดศึกษารายละเอียดในกฎหมายลักษณะพยานซึ่งเป็นอีกกระบวนวิชาหนึ่งที่นักศึกษาควรต้องลงทะเบียนเรียนก่อนศึกษาวิชาการว่าความนี้ ทั้งนี้ผู้เขียนจะไม่นำมากล่าวซ้ำอีก)

โดยสรุปแล้ว เมื่อศาลชั้นต้นได้พิจารณาพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้วจึงพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดต่อไป คู่ความฝ่ายใดไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดของศาลชั้นต้นก็อุทธรณ์ฎีกาไปตามขั้นตอนของกฎหมายต่อไป